

ПЕДАГОГІЧНІ ПЕРСОНАЛІЇ ЗАРУБІЖЖЯ У СТУДІЯХ УКРАЇНСЬКОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПАРАТИВІСТИКИ: ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ

PEDAGOGICAL PERSONALITIES OF AN ABROAD IN STUDIES OF UKRAINIAN PEDAGOGICAL COMPARATIVE SCIENCE: HISTORIOGRAPHICAL ASPECT

У статті здійснено історіографічний огляд студій про відомих представників зарубіжної освіти і педагогічної думки. Виходячи з узагальнювально-репрезентативного аналізу близько 30 дисертаційних праць, що висвітлюють життєдіяльність і творчу спадщину педагогічних персоналій Античності, Середньовіччя, Нового і Новітнього часу (Конфуція, Аль-Фарабі, Е. Роттердамського, Я. А. Коменського, Дж. Локка, А. Дістервега, Й. Ф. Гербарта, А. Г. Франке, Н. Л. Цынцендорфа, Г. Гмайнера, Ф. С. Грунвінга, Е. Рассона, К. Роджерса та ін.), показано спільні риси і характеристики їхнього змістового наповнення. Увіражено специфічні підходи науковців до висвітлення означеної проблематики та визначено основні тенденції, здобутки і прогалини цього наукового досвіду.

Ключові слова: історія зарубіжної освіти, зарубіжна педагогічна думка, педагогічна компаративістика, історіографія педагогічної науки, педагогічна біографістика, педагогічна персоналія.

The article deals with the historiographical survey of studios about famous representatives of foreign education and pedagogical thought. Proceeding from the generalizing-representative analysis, about 30 dissertations, covering life and creative heritage of pedagogical personalities of Antiquity, Middle Ages, New and Newest times (Confucius, Al-Farabi, E. Rotterdam, Yan Komenskyi, J. Locke, A. Distervega, J. F. Herbart, A. G. Franke, N. L. Tsyntsendorff, G. Gmayner, F. C. Grunwing, E. Rairerson, C. Rogers, etc.) shows the common features and characteristics of their content. The specific approaches of scientists to the illumination of the mentioned problem are well understood and the main tendencies, achievements and gaps of this scientific experience are determined.

It is noted that the basis of the research is the civilization-europocentric approach. It provides for the gradation of modern scientific studies in the epochs, which included the livelihoods of foreigners represented in them.

It is considered, systematized and analyzed about three dozen defended dissertations in 1991 – 2018, the subject of studying of which were various aspects, directions of life and creative heritage of outstanding figures of foreign countries as pedagogical personalities.

It is proved that about one third of them are devoted to the figures of the Ancient East and Antiquity and the Middle Ages, the Renaissance and Enlightenment of the eighteenth century, and the rest to the figures of the 19th – the first half of the 20th century. ct and the second half of the XX – beginning of the XXI century. It was determined that in the regional dimension the main focus of Ukrainian scholars focused on pedagogical personalities of European cranes, primarily Germany, France, Great Britain, as well as the USA.

Key words: history of foreign education, foreign pedagogical thought, pedagogical comparative studies, historiography of pedagogical science, pedagogical biography, pedagogical personalization.

Постановка проблеми. Педагогічна компаративістика (як галузь педагогічної науки) покликана осмислювати різні аспекти формування і функціонування національних освітніх систем як окремих феноменів та в проекції виявлення можливостей використання їхнього досвіду у розв'язанні сучасних проблем гуманітаристики України.

З кінця 80-х рр. ХХ ст. національна педагогічна компаративістика почала позбавлятися комплексу меншовартості, адже раніше дослідження зарубіжної освіти і педагогічної думки в Україні майже не проводилися через монополізацію цієї галузі російськими вченими. Вони в дусі радянських ідеологем піддавали безапеляційній критиці більшість представників зарубіжної педагогіки як “апологетів буржуазії” та проповідників “реакційних”, “антинаукових” теорій, які суперечили канонізованій марксистсько-ленінській педагогіці. За три наступні десятиріччя українська порівняльна педагогіка пройшла потужний шлях розвитку, нагромадивши значний обсяг тематичних студій, чимала частина яких присвячених персоналіям зарубіжної педагогіки.

Отже, проблема формування окремого персоналістського напряму української педагогічної компаративістики потребує спеціального науково-теоретичного осмислення.

Аналіз наукових досліджень. Сучасні українські і зарубіжні науковці (Л. Ваховський, М. Ваховський, О. Заїр-Бек, О. Карпенко, О. Матвієнко, Н. Мукан, В. Садова, А. Сбруєва, М. Чепіль, А. Чех, Ю. Чопик, Г. Шука та ін.) на достатньому рівні розробили дослідницько-методичний і категорійно-поняттєвий інструментарій педагогічної компаративістики. Нагромаджено масив літератури про окремі педагогічні персоналії зарубіжжя. Однак ця проблема фактично не осмислювалася на перетині педагогічної компаративістики, біографістики та історіографії педагогічної науки, тож саме у такому ракурсі вона потребує предметного розгляду.

Мета статті полягає у здійсненні історіографічного здобутку українських учених про педагогічні персоналії закордоння задля визначення основних тенденцій, здобутків і прогалин цього наукового досвіду.

Виклад основного матеріалу. Архітектоніка розвитку персоналістського напряму педагогічної компаративістики виглядає складнішою, аніж історіографії досліджень про педагогічні персоналії України. Зважаючи на значний обсяг студій з цієї проблематики, акцентуємо на розгляді репрезентативних праць, передусім дисертацій і монографій, які типологізують та відображають специфіку її наукового осмислення. В основу їхнього аналізу покладено інтегративний підхід, який передбачає поділ історіографічних джерел за тематикою (галузями, напрямами, течіями педагогіки й інших галузей знань) та за періодами і країнами (регіонами), часом життєдіяльності досліджуваних діячів, іншими ознаками і характеристиками.

За такого розмаїття студій в основу їхнього аналізу покладено цивілізаційно-європоцентричний підхід. Він передбачає градацію сучасних наукових студій за епохами, на які припадала представлена в них життєдіяльність зарубіжних діячів: Стародавнього світу (III тис. до н. е. – V ст. н. е.), Середньовіччя (V – середина XVII ст.), Нового часу (друга половина XVII – початок ХХ ст.), Новітнього часу (з початку ХХ ст.). Також диференціюємо праці про окремі постаті, що виступали adeptами певних ідеологій, філософсько-культурологічних доктрин тощо.

Усього було виявлено, систематизовано і проаналізовано близько трьох десятків захищених у 1991 – 2018 рр. дисертацій, предметом дослідження яких стали

різні аспекти, напрями життєдіяльності та творчої спадщини визначних діячів закордоння як педагогічних персоналій. З них близько третини присвячено постатям Стародавнього Сходу і Античності та доби Середньовіччя, Відродження і Просвітництва XVIII ст., а решта – діячам XIX – першої половини XX ст. та другій половини XX – початку XXI ст. У регіональному вимірі основна увага українських науковців зосереджувалася на педагогічних персоналіях європейських країн, передусім Німеччини, Франції, Великобританії, а також США.

У межах України та окремих наукових осередків і шкіл важко стверджувати про системну координацію і планування комплексних досліджень персоналій, які представляють зарубіжну педагогічну думку доби Стародавнього Сходу, Античності, Середньовіччя та інших періодів аж до кінця XVIII ст. Невелика кількість присвячених їм комплексних досліджень також пояснюється відсутністю в українській історико-педагогічній науці відповідних традицій, її “україноцентризмом”, тобто зосередженістю на представниках національної педагогічної думки, тощо. Як наслідок, цей процес розвивається залежно від уподобань, інтересів, можливостей досвідчених учених-наставників і молодих науковців.

Серед студій про діячів Стародавнього Сходу відзначаємо дисертацію О. Шпарик (2012), автор дослідила педагогічні ідеї Конфуція. Робота ґрунтується на належній документальній базі: з 275 використаних джерел 105 – іноземними мовами, зокрема 87 китайською. З’ясувавши детермінанти змін в освітній практиці Піднебесної, що, зокрема, спричинили розвиток приватних шкіл, автор розкрила самобутні ідеї китайського мислителя щодо виховання і навчання юнацтва та показала їхній вплив на розвиток освіти в Давньому Китаї. Вдале застосування методології мікроісторії до з’ясування ролі Учителя у розвитку соціуму дозволило реконструювати його образ як особистості і педагога [11].

З-поміж досліджень про постаті Середньовіччя виокремлюємо підготовлену на міждисциплінарному рівні дисертацію Алаа Х. Малу, що розкриває філософсько-педагогічні погляди Аль-Фарабі (870–950 рр.). Не претендуючи на абсолютну новизну осмислення цього феномену, автор, узагальнивши доступні російсько-, українсько- і англійські джерела вводить постать визначного вченого-енциклопедиста Сходу до предметного поля української історико-педагогічної науки. Визначені чинники і суспільно-історичне тло формування світогляду діяча стали підґрунтям для характеристики його оригінальної теорії пізнання та вчення про розум, природну обдарованість, моральність, естетичне виховання людини, які помітно вплинули на розвиток філософії освіти, когнітивної психології, аксіологічних теорій, теорію музичного виховання тощо.

Побудоване за канонами української педагогічної біографістики дослідження Н. Год (2009) презентує у її предметному полі постать Еразма Роттердамського. Система поглядів визначного гуманіста на теорію і практику морально-духовного виховання сформувалася на перетині античної і християнської традицій у період піднесення європейського Відродження наприкінці XV – на початку XVI ст., тож її осмислення стало ще однією вдалою спробою інтеграції та інтерпретації філософсько-антропологічних доктрин минулого в контексті розвитку сучасних аксіологічних теорій формування особистості. З таких позицій актуалізуються оригінальні ідеї та етичні принципи, що впливають із учення Е. Роттердамського [3].

Об’єктивно зумовленим є ширший перелік комплексних досліджень про персоналії, чия життєдіяльність припадає на період Нового часу, коли відбувалися фундаментальні зрушення в науковому світобаченні, формувалися окремі галузі

знань, які стали визначати подальший поступ гуманітаристики тощо. Дотримуючись хронологічного підходу, акцентуємо на студіях, які персоніфікують розвиток педагогічної думки на перетині педагогічної біографістики, філософії, інших галузей знань.

Порівняно з радянською педагогічною наукою, яка за умов “ідеологічних лещат” знаходила віддушину у розвитку коменіани, її сучасний поступ пригальмувався. За такої ситуації відзначаємо працю В. Лучкевич (2009), яка, проаналізувавши коменіалогічну літературу другої половини XIX – першої половини XX ст., показала об’єктивні і суб’єктивні чинники, що впливали на її розвиток, та визначила її “рецентивний стереотип”, властивий радянській та емігрантській історіографії [8].

Поряд зі статтями у наукових часописах і збірниках, здобутки, напрями, характер поступу сучасної коменіани увиразнюють матеріали всеукраїнських педагогічних читань “Ян Амос Коменський – великий педагог минулого”, присвячених 420-й і 425-й річницям від дня його народження (Херсон, 2012, 2017). Вони свідчать про помітне згасання інтересу до вивчення життєпису визначного чеського педагога (тож доробок радянських науковців у цьому сенсі залишається неперевершеним) та прагнення актуалізувати його фундаментальні ідеї в контексті розвитку філософії освіти й розробки теорії і практики виховання, дошкільної і соціальної педагогіки, підвищення професійної майстерності вчителя тощо. У різних тематичних векторах науковці наголошують на гуманістичній спрямованості творчості Я. А. Коменського [13–14].

Як і розвиток сучасної коменіани, у контексті розвитку традицій української радянської педагогічної науки на нових методологічних засадах розглядаємо дослідження про інших класиків світової педагогічної думки. Напрацювання сучасної педагогічної науки про Дж. Локка увиразнюють дві дисертаційні роботи. Зокрема, О. Скринська (2002), з’ясувавши чинники формування його поглядів (зокрема, популярні у XVII ст. емпірико-сенсуалістичної концепції пізнання та ін.), з позиції теорії дисциплінуючого виховання визначила основні підходи англійського мислителя до проблеми виховання, яке він розглядав як окрему дисципліну й не ототожнював його із навчанням. У такому ракурсі розкривається комплекс питань, що стосуються визначення Дж. Локком виховного ідеалу, його трактування фізичного, морального, приватного-сімейного виховання та ролі педагога в їхньому здійсненні тощо [9].

Комплексний підхід до вивчення Дж. Локка як педагогічної персоналії представлений у дослідженні О. Габелко (2010), яка абсорбувала напрацювання із означеної проблеми не лише української і російської, а й англійської історіографії. З’ясувавши чинники особистісного становлення (спадковість; дворянське виховання; навчання в Оксфорді; досвід роботи вихователем; соціальні комунікації; громадська діяльність), автор представила один із найповніших в українській педагогіці біографічний портрет вченого. Пов’язавши його філософські погляди, засновані на емпіризмі і сенсуалізмі, з розробленою ним концепцією нового виховання, дослідниця обґрунтувала взаємозв’язок її основних складників у вигляді розумового, морального і трудового виховання. З таких позицій актуалізовано спектр розроблених Дж. Локком проблем щодо прав особистості, заперечення насильства у навчанні, його детермінованості суспільними потребами тощо [2].

Ці праці свідчать, які суттєво відмінні дослідницькі підходи можуть пропонувати незалежні науковці у вивченні однієї педагогічної персоналії.

У країнознавчому ракурсі чи не найбільше місце в українській педагогічній біографістиці належить діячам Німеччини і Австрії, які зробили вагомий внесок у розвиток філософсько-педагогічних знань та запропонували освітньо-виховні моделі, що знайшли adeptів і послідовників в інших країнах. Як один із таких прикладів згадаємо дисертацію І. Торопової, яка, увиразнивши чинники формування особистісних і наукових поглядів А. Дістервега, здійснила всебічний аналіз його внеску в розробку проблеми громадянського виховання. З одного боку, ідеї визначного німецького педагога другої половини XVIII ст. виправдано актуалізуються в контексті сучасних освітньо-виховних процесів України, з іншого, видається, що, вірогідно під впливом радянських джерел дослідниця дещо гіперболізувала його виступи проти станових і національних обмежень у галузі освіти та секуляризаційні погляди на проблеми виховання, яке в інтерпретації педагога насправді ґрунтувалося на принципах Істини, Краси, Добра, Свободи.

У філософсько-педагогічній думці утвердився образ ще одного визначного її представника XVIII ст. – Й. Ф. Гербарта як “найкращого філософа серед педагогів та найвизначнішого педагога серед філософів”. Радянські науковці (М. Гриценко, Е. Мединський та ін.) також не обійшли увагою його творчість, однак трактували її тенденційно й односторонньо, головню під кутом виховуючого навчання. Це актуалізувало завдання щодо критичного і комплексного осмислення цієї складної багатогранної педагогічної персоналії. Підійшовши з таких позицій до його розв’язання, Н. Федчишин (2009), акумулюючи надбання попередників, показала, що впродовж століття відбувалися канонізація і догматизація вчення Й. Ф. Гербарта, яке за сучасних умов стали розглядати як вдалий синтез ідей німецької і європейської педагогіки. Спираючись на значну документальну базу, зокрема понад сотню німецькомовних джерел, вчена показала, що його концепція обґрунтовувала сенс педагогіки як науки, але не була реалізована ним на практиці. Автор поглибила новим розумінням основні складники його оригінальної наукової парадигми (зміст і методи навчання тощо), освітніх і громадських ініціатив та доробку мислителя як основоположника педагогічного мистецтва і чільного теоретика розвивального навчання, що розглядалося ним як складний багатфакторний психолого-педагогічний процес [10].

Поряд із постатями, які здобули статус “класиків педагогічної науки”, сучасні науковці зосередилися на всебічному дослідженні менш відомих у предметному полі української педагогічної біографістики персоналій. До їхнього числа належать А. Г. Франке (1692-1727), педагогічну систему якого з акцентом на заснуванні і функціонуванні культурно-освітнього центру “Сирітський дім” та його впливу на розвиток європейської освіти і педагогіки XVIII – XX ст. комплексно проаналізувала А. Завальнюк (2006) [5]. У дисертаційній роботі В. Завальнюк (2010) система морально-релігійного виховання Н. Л. Цинцендорфа (1723-1761) розкривається з позицій пієтизму ініційованих ним шкіл Братського союзу – приватних навчально-виховних закладів, що на гуманістичних засадах забезпечували всебічний розвиток особистості) [6]. Спираючись на системний аналіз творчого доробку Й. В. Гете, дослідниця Н. Воронкова висвітлила оригінальні погляди визначного німецького письменника і мислителя-гуманіста на проблему самовиховання та ін.

На відміну від трьох реферованих праць, де біографії діячів розкриваються фрагментарно, у контексті осмислення їхніх поглядів, О. Карпенко (2012) предметно проаналізувала чинники становлення Г. Гмайнера та розробила оригінальну періодизацію розвитку його педагогічних ідей. Унікаючи формального підходу до

актуалізації творчих ідей відомого австрійського педагога, автор у незвичному для історико-педагогічної науки ракурсі окреслила третій етап їхнього розвитку 1986 – 2012 рр. Представлення цього компонента як органічного складника дослідження дозволило предметно показати їхню практичну реалізацію у країнах німецькомовного простору та в Україні [7].

Об'єктивно зумовлені акценти науковців на пріоритетних напрямках, основних аспектах творчої спадщини педагогічних персоналій зарубіжжя проявилася і в студії Н. Шугай (2015). Вивчаючи постать Ф. С. Грунвінга (1783 – 1872) як основоположника і визначного теоретика освіти дорослих, автор творчо опрацювала здобутки вчених Орхуського університету, де діє центр з вивчення і поширення ідей видатного данського просвітника. У такому ключі була представлена модель функціонування створеної ним Вищої народної школи, де апробувалися соціально-орієнтовані ідеї щодо виховання вільної гармонійної суспільно корисної особистості на основі інноваційних методик організації навчально-виховного процесу [12].

Чимало студій присвячено педагогічним персоналіям американського континенту. Зокрема в дисертаціях Л. Гук (2014) і Н. Бочкарьової (2014) у подібному ключі розкриваються педагогічні ідеї й освітня діяльність Е. Раерсона (1803 – 1882) та К. Роджерса (1902 – 1987). З одного боку, на основі методів біографічного і хронологічного аналізу, через призму розвитку освітніх систем Канади і США визначаються чинники їхнього особистісного становлення, періоди життєдіяльності тощо. З іншого боку, науковці чітко увиразнили ці феномени: схарактеризовано управлінську освітню модель Е. Раерсона на засадах лоялізму і методизму та його методу організації навчального процесу, що вплинула на розвиток шкільництва Канади [4]; показано діяльність К. Роджерса як засновника людиноцентричного підходу та єдиного представника гуманітарної психології, що створив власну концепцію навчання [1].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Синтезовано-репрезентативний аналіз праць про діячів зарубіжної освіти і педагогічної думки дозволяє зробити висновок про помітний поступ української педагогічної компаративістики в цьому напрямі. Однак тут залишається чимало прогалів, тому передусім актуалізуємо потребу підготовки спеціальних біографічних довідникових видань, які б у систематизованому форматі представляли діячів закордоння, що становлять науковий інтерес для сучасної української педагогічної науки. Доцільним також видається здійснення предметного історіографічного аналізу наукової літератури про відомих представників зарубіжної реформаторської педагогіки кінця XIX – 30-х рр. XX ст.

Література

1. Бочкарьова Н. С. Педагогічні ідеї та освітня діяльність К. Роджерса (1902 – 1987 рр.): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Луган. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Луганськ, 2013. 213 с.
2. Габелко О. М. Взаємозв'язок розумового, морального та трудового виховання у педагогічній спадщині Джона Локка (1632 – 1704 рр.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. Володимири Винниченка. Кіровоград, 2010. 20 с.
3. Год Н. В. Моральне виховання особистості в педагогічній системі гуманіста Еразма Роттердамського: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Полтав. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. Полтава, 2009. 23 с.
4. Гук Л. І. Педагогічні погляди та управлінська діяльність Егертона Раерсона (1803 – 1882): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Дрогоб. держ. пед. ун-т ім. Івана Франка. Дрогобич, 2014. 20 с.
5. Завальнюк А. Р. Освітня діяльність та педагогічні погляди Августа-Германа Франке (1692-1727) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Київ, 2006. 20 с.

6. Завальнюк В. В. Освітня діяльність та педагогічні погляди Ніколауса-Людвіга Цинцендорфа (1723-1761 рр.): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Рівн. держ. гуманітар. ун-т. Рівне, 2010. 20 с.
7. Карпенко О. Є. Педагогічні ідеї Германа Гмайнера та їх реалізація в Австрії та Німеччині (друга половина XX – початок XXI століття): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Тернопіль, 2012. 19 с.
8. Лучкевич В. В. Коменіана в українській педагогічній історіографії (друга половина XIX – перша половина XX ст.): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Дрогоб. держ. пед. ун-т. Дрогобич, 2009. 20 с.
9. Скринська, О. Л. Дисциплінуюче виховання в педагогічній спадщині Джона Локка: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Нац. пед. ун-т. імені М. Д. Драгоманова. Київ, 2002. 20 с.
10. Федчишин Н. О. Дидактична система Йогана Фрідріха Гербарта та її вплив на розвиток вітчизняної освіти: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 Прикарпат. нац. ун-т. ім. Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2009. 20 с.
11. Шпарик О. М. Педагогічні ідеї Конфуція у культурно-історичному вимірі: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Київ, 2012. 18 с.
12. Шугай Н. Є. Науково-педагогічна спадщина Ніколая Фредеріка Северіна Грунтвіга в контексті розвитку освіти Данії: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Черкас. нац. ун-т. ім. Богдана Хмельницького. Черкаси, 2015. 20 с.
13. Ян Амос Коменський – великий педагог минулого (до 420-річчя від дня народження): матер. Всеукраїн. пед. читань (27 березня 2012 року, м. Херсон)/ за заг. ред. В. В. Кузьменка, О. В. Рідкоус. Херсон: КВНЗ “Херсонська академія неперервної освіти”, 2012. 104 с.
14. Ян Амос Коменський – великий педагог минулого (до 425-річчя від дня народження): бібліогр. спис. літ-ри до II Всеукраїн. пед. читань... / Херсон: КВНЗ “Херсонська академія неперервної освіти”, 2017. 14 с.

References

1. Bochkareva, N. S. (213). *Pedahohichni idei ta osvitnia diialnist K. Rodzhersa (1902 – 1987): dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.01. [Pedagogical Ideas and Educational Activities of K. Rogers (1902 – 1987): Diss. ... Candidate ped Sciences: 13.00.01].* Lugansk, 213 p. [in Ukrainian].
2. Gabelko, O. M. (2010). *Vzaiemozv'iazok rozumovoho, moralnoho ta trudovoho vykhovannia u pedahohichnii spadshchyni Dzhona Lokka (1632 – 1704 rr.) : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.01. [Interconnection of mental, moral and labor education in the pedagogical heritage of John Locke (1632-1704): author's abstract. dis ... Candidate ped Sciences: 13.00.01].* Kirovograd state ped Un-t them. Volodymyr Vynnychenko. Kirovograd, 20 p. [in Ukrainian].
3. God, N.V. (2009). *Moralne vykhovannia osobystosti v pedahohichnii systemi humanista Erazma Rotterdamskoho: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.01. [Moral education of the individual in the pedagogical system of humanist Erasmus of Rotterdam: author. dis ... Candidate ped Sciences: 13.00.01].* Poltava state ped Un-t them. V.G. Korolenko. Poltava, 23 p. . [in Ukrainian].
4. Huck, L.I. (2014). *Pedahohichni pohliady ta upravlinska diialnist Ehertona Raiersona (1803 1882): avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.01. [Pedagogical views and management activities of Egerton Rairerson (1803 1882): author's abstract. dis ... Candidate ped Sciences: 13.00.01].* Drohob state ped Un-t them. Ivan Franko Drohobych, 20 p. [in Ukrainian].
5. Zavalnyuk, A. R. (2006). *Osvitnia diialnist ta pedahohichni pohliady Avhusta-Hermana Franke (1692-1727) : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.01. [Educational activity and pedagogical views of Augustus-Herman Franke (1692-1727): author's abstract. dis ... Candidate ped Sciences: 13.00.01].* Kyiv, 20 p. [in Ukrainian].
6. Zavalnyuk, V.V (2010). *Osvitnia diialnist ta pedahohichni pohliady Nikolausa-Liudviha Tsyntsendorfa (1723-1761 rr.): avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.01.[Educational activity and pedagogical views of Nikolaus-Ludwig Tsyntsendorf (1723-1761 gg.): Author's abstract. dis ... Candidate ped Sciences: 13.00.01].* Rivne state humanist un Rivne, 20 p. [in Ukrainian].
7. Karpenko, O. E. (2012). *Pedahohichni idei Hermana Hmainera ta yikh realizatsiia v Avstrii ta Nimechchyni (druha polovyna KhKh – pochatok XXI stolittia): avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.01. [Pedagogical ideas of Hermann Gmayner and their realization in Austria and Germany (the second half of the XX – the beginning of the XXI century): author's abstract. dis ... Candidate ped Sciences: 13.00.01].* Ternopil, 19 p. [in Ukrainian].
8. Luchkevich, V.V (2009). *Komeniana v ukrainskii pedahohichnii istoriohrafii (druha polovyna XIX – persha polovyna KhKh st.): avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.01. [Comenius in the Ukrainian*

- pedagogical historiography (second half of the XIX – first half of the twentieth century.): Author's abstract. dis ... Candidate ped Sciences: 13.00.01]. Drohob state ped un Drohobych, 20 p. [in Ukrainian].*
9. Skrynskaya, O. L. (2002). *Dystsyplinuiuche vykhovannia v pedahohichnii spadshchyni Dzhona Lokka: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.01. [Disciplinary education in John Lock's pedagogical heritage: author's essay. dis ... Candidate ped Sciences: 13.00.01]. National ped un named after M. D. Drahomanov. Kyiv, 20 p. [in Ukrainian].*
 10. Fedchishin, N.O. (2009). *Dydaktychna systema Yohana Fridrikha Herbarta ta yii vplyv na rozvytok vitchyznianoï osvity: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.01 [Johann Friedrich Herbart's Didactic System and Its Influence on the Development of National Education: Autoref. dis ... Candidate ped Sciences: 13.00.01]. Precarpathian nats. Un-t Vasyl Stefanyk Ivano-Frankivsk, 20 p. [in Ukrainian].*
 11. Shparik, O. M. (2012). *Pedahohichni idei Konfutsiia u kulturno-istorychnomu vymiri: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.01. [Pedagogical ideas of Confucius in the cultural-historical dimension: author's abstract. dis ... Candidate ped Sciences: 13.00.01.]. Kyiv, 18 p. [in Ukrainian].*
 12. Shugai, N. E. (2015). *Naukovo-pedahohichna spadshchyna Nikolaiia Frederika Severina Gruntviha v konteksti rozvytku osvity Danii : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk 13.00.01. [Nicolae Frederic's scientific and pedagogical heritage of Severin Gruntwig in the context of Danish education development: author's abstract. dis ... Candidate ped Sciences 13.00.01]. Cherkasy nats un them Bohdan Khmelnytsky. Cherkasy, 20 p. [in Ukrainian].*
 13. Kuzmenko, V. V. and Ridkous, O. V. ed. (2012). *Jan Amos Komenskyi – velykyi pedahoh mynuloho (do 420-richchia vid dnia narodzhennia): mater. Vseukrain. ped. chytan (27 bereznia 2012 roku, m. Kherson. [Jan Amos Comenius – a great teacher of the past (to the 420th anniversary of his birth): mother. All countries ped readings (March 27, 2012, Kherson)]. Kherson: KVNZ “Kherson Academy of Continuing Education”, 104 p. [in Ukrainian].*
 14. Compl. Alekseeva, N.A. and Palamarchuk, S.A. (2017). *Jan Amos Komenskyi – velykyi pedahoh mynuloho (do 425-richchia vid dnia narodzhennia) : bibliohr. spys. lit-ry do II Vseukrain. ped. Chyta. [Jan Amos Comenius is a great teacher of the past (to the 425th anniversary of his birth): a bibliographer. spear. lit-ry to the second All-Ukrainian. ped readings]. Kherson: KVNZ “Kherson Academy of Continuing Education”, 14 p. [in Ukrainian].*

Одержано статтю: 8.08.2018

Прийнято до друку: 22.08.2018

УДК 377-055.2(477.8)“XVIII-XIX”

DOI:10.15330/esu.13.28-35

Галина Сівкович,

кандидат педагогічних наук, доцент,
ДВНЗ “Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника”
(м. Івано-Франківськ, Україна)

Halyna Sivkovych,

Candidate of pedagogical sciences (PhD),
Associate Professor, Vasyl Stefanyk Precarpathian
national university (Ivano-Frankivsk, Ukraine)
maluny@ukr.net

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЖІНОЧОЇ СЕРЕДНЬОЇ ФАХОВОЇ ОСВІТИ У ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ (КІН. ХІХ-ПОЧ. ХХ СТ.)

THE FOUNDATION AND DEVELOPMENT OF THE SECONDARY VOCATIONAL EDUCATION OF WOMEN IN WESTERN UKRAINE (FROM THE END OF THE 19th TO THE BEGINNING OF THE 20th CENTURIES)

У статті цілісно проаналізовано тенеу середньої фахової жіночої освіти на західноукраїнських землях кінця ХІХ – початку ХХ ст., простежено еволюцію середнього жіночого професійного шкільництва в регіоні, встановлено основні періоди й тенденції у його розвитку. На основі ґрунтовного аналізу наукової літератури минулого та сучасності,